

تبیین تأثیر مؤلفه‌های فضای باز در شکل‌گیری سطوح مختلف معنا برای سالمندان

(موردپژوهی: مجتمع مسکونی اکباتان)

ندا منصورحسینی¹، علی جوان فروزنده^{2*}، قاسم مطلبی^{3,2} و معصومه یعقوبی²

تاریخ دریافت: 1400/10/29

تاریخ پذیرش: 1401/04/28

چکیده

مقدمه: فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی نقش اساسی در شکل‌گیری معنای ارتباطی ساکنین ایفا می‌کنند. مناسب‌سازی این فضاها با توجه به نیازها و الگوهای عملکردی گروه‌های بهره‌بردار جهت حضورپذیری اقشار مختلف در تمامی گروه‌های سنی و جنسی از مهمترین دغدغه‌های طراحان است. یکی از گروه‌های سنی بسیار مهم و ضروری جهت بررسی تأثیر مکان در ایجاد حس نشاط و امید به زندگی، سالمندان هستند. علی‌رغم مطالعات متعدد در خصوص حضورپذیری در فضای باز مجتمع‌های مسکونی، راهکارهای طراحی مناسب و کاربردی برای طراحان در گروه‌های بهره‌بردار سالمندان انجام نشده است. این پژوهش با هدف بررسی نقش فضای باز مجتمع‌های مسکونی در حضورپذیری گروه‌های سنی سالمندان، به بررسی تأثیر جنبه‌های مؤلفه‌های کالبد-فعالیت در شکل‌گیری معنا برای سالمندان است.

روش تحقیق: این پژوهش از نظر نوع تحقیق: کیفی، از نظر راهبرد تحقیق: ترکیبی (تفسیری-تحلیلی و همبستگی) و ابزار جمع‌آوری داده‌ها شامل مشاهده، مصاحبه نیمه سازمان‌یافته و پرسشنامه (بسته و باز) است.

نتایج و بحث: نتایج پژوهش حاکی از آن است که، مؤلفه‌های کالبد و فعالیت فضاهای باز، در معناداری این فضاها، جهت حضور گروه‌های سنی سالمندان مؤثر بود و شاخصه‌های کالبدی این فضاها بیشترین تأثیر را در شکل‌گیری سطوح مختلف معنا برای سالمندان داراست.

نتیجه‌گیری: در میان شاخصه‌های کالبدی: آسایش محیطی، ایمنی و امنیت محیطی بیشترین تأثیر و مؤلفه اقلیم کمترین تأثیرگذاری و در بین شاخصه‌های فعالیتی: رویدادپذیری و اختلاط عملکردی بیشترین تأثیر در شکل‌گیری سطوح مختلف معنا را دارد. همچنین در بین شاخصه‌های معنایی: خوانایی و آشنایی به ترتیب بیشترین و کمترین نقش را در معناداری فضاهای باز برای سالمندان ایفا می‌کنند.

واژگان کلیدی: سالمند، نیازهای سالمندی، کالبد، فعالیت، معنا، فضای باز، مجتمع مسکونی، اکباتان.

این مقاله برگرفته از رساله دکتری نگارنده نخست با عنوان «واکاوی مفهوم قابلیت محیط، در شکل‌گیری معنای فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی (مورد مطالعاتی: مجتمع‌های مسکونی اکباتان)» با راهنمایی نگارندگان دوم و سوم و مشاوره نگارنده چهارم در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل است.

¹دانشجوی دکتری، گروه معماری، دانشکده فنی و مهندسی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.

²استادیار، گروه معماری، دانشکده فنی و مهندسی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران. (نویسنده مسئول)
ali.javanforouzande@iau.ac.ir

²استادیار، گروه معماری، دانشکده فنی و مهندسی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران.

³دانشیار دانشکده معماری، گروه معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

1- مقدمه

از سده 18، با پیشرفت‌های علمی و فناوری، بهبود دانش پزشکی و کیفیت خدمات بهداشتی، متوسط امید به زندگی و نسبت جمعیت سالمند به کل جمعیت افزایش یافته است (Turel et al., 2007, 2042). جمعیت سالمندان رو به رشد یک مسأله مهم نه تنها از لحاظ مالی بلکه اجتماعی نیز است (Ridzwan othman, 2014). همگام با رشد رو به افزایش جمعیت سالمندان، مطالعات منتشر شده در باب سالمندان نیز رشد کرده است. پژوهشگران علوم اجتماعی مواردی از قبیل تعامل اجتماعی، خلوت، فضای شخصی، آسایش، امنیت و ایمنی و فعالیت محلی را فهرست کرده‌اند. این در حالی است که اکثر پژوهش‌ها بر فعالیت‌ها و تسهیلات فضای داخلی متمرکز شده‌اند (Cooper & Francis, 1990). و کمتر در رابطه با معناداری فضاهای باز در محیط‌های مسکونی مطالعه انجام شده است. اماکن عمومی در مجتمع‌های مسکونی بخشی از محیط زیست ساخته شده است که باعث تسهیل ایجاد حس اجتماعی از طریق افزایش شانس برخورد بین همسایگان می‌شود (Francis et al., 2012). این فضاها برای سالمندان به منظور افزایش تعامل اجتماعی و پیری فعال مهم هستند (young et al., 2016).

اهمیت و ضرورت فضای باز در ارائه فضایی برای تعاملات اجتماعی، آرامش، ارتباط با طبیعت و ایجاد فرصت برای فعالیت‌های اوقات فراغت است (Abbasi et al., 2016). از این رو بهبود این فضاها، استفاده تمام گروه‌های سنی، جنسی و مشاغل مختلف و ارتقاء کیفیت زندگی استفاده‌کنندگان با تجهیز این مکان‌ها با عملکردهای متنوع و ساخت زندگی شهری جذاب و معنادار و ایجاد محیط‌های قابل زندگی را در پی دارد (Turel et al., 2007). سه عامل اصلی که به استفاده مؤثر از فضای باز در جنبه‌های اجتماعی آن مربوط است: نیازهای استفاده‌کنندگان، ویژگی کیفیت‌های فیزیکی و ساختار فضایی است. درک نیازهای استفاده‌کننده، اساس طراحی برای هر فضای باز مطلوب برای جذب مردم، تسهیل فعالیت‌های آنها و تشویق برای حضور بیشتر در هنگام انجام این فعالیت‌هاست (Francis, 2003). این کیفیت از

مشخصه‌های فیزیکی فضای باز، از دیدگاه مردم به عنوان جنبه‌ای مهم است که موجب بهبود رضایت و کیفیت زندگی می‌شود (Beck, 2009). اگر فضاهای باز نتوانند از نظر محیطی پاسخی متناسب با نیازهای سالمندان داشته باشند این گروه دچار افسردگی می‌شوند (Hashemnejad & Asadi Boalvardi, 2009).

ایجاد فضای باز، متناسب با شرایط سالمندان، با توجه به دگرگونی‌های فیزیکی و اجتماعی (Rezazadeh, 2016)، که سطوح مختلفی از چالش‌ها را در بر می‌گیرد؛ برای سالمندانی که بر خلاف ناتوانی قادر به انجام کارهای خود بوده‌اند، فرصت استقلال، یادگیری و به مبارزه طلبیدن را ایجاد می‌کند. بدین ترتیب باید فعالیت‌های مورد علاقه سالمندان که منطبق با توانایی‌ها و نیازهای آنهاست، شناسایی و حمایت‌های محیطی که کارایی بیشتر و نوع استفاده مطلوبتر از فضاهای باز را برای آنان تأمین می‌کند، پی‌گیری نمود. این فضاها با ارائه میزان فزاینده‌ای از چالش‌ها و حمایت‌ها، به استقلال و تمرین مهارت‌های سالمندان کمک می‌کند و احتمال ناتوانی، اضطراب و یا کناره‌گیری از فعالیت‌ها را کاهش می‌دهد. فعالیت و تمرین برای حفظ مهارت‌های اجتماعی و فیزیکی برای سالمندان بسیار ضروری است.

علی‌رغم مطالعات متعدد در خصوص فضای باز و نیازهای سالمندان، کمتر بر نقش مؤلفه کالبد، فعالیت و معنای فضاهای باز در نسبت با نیاز و معناهای ادراکی سالمندان پرداخته شده است. لذا پژوهش حاضر با تأکید بر تأثیر جنبه‌های کالبدی، فعالیتی و معنایی فضای باز در شکل‌گیری فضاهای فردی و اجتماعی در محیط‌های انسانی، به دنبال پاسخ به این سوالات است که؛ کدام یک از مؤلفه‌های کالبد، فعالیت و معنا بیشترین تأثیر را در حضورپذیری سالمندان در فضای باز، ایفا می‌کنند و هر یک از مؤلفه‌ها به چه میزان در شکل‌گیری سطوح مختلف معنا نزد سالمندان دخیل است؟ پیش‌فرض پژوهش این است؛ که بین مؤلفه کالبد، معنا و فعالیت در فضای باز مجتمع‌های مسکونی و میزان معناداری این فضاها برای حضور سالمندان ارتباط مستقیم وجود دارد و از این بین، شاخصه‌های کالبدی بیشترین تأثیر را در

به منظور دسته‌بندی مؤلفه‌های استنباطی بر مبنای جدول (2)، اقدام به انجام پیمایش میدانی باز به صورت کیفی در محیط شد و پس از گرفتن آمار اولیه و حذف موارد مشابه، ابعاد پنج‌گانه دسترسی، آسایش، ایمنی و امنیت، اقلیم و هم‌آوایی با طبیعت به عنوان اولویت‌های کالبدی و رویدادپذیری و اختلاط عملکردی و تنوع و پویایی به عنوان ابعاد فعالیت، انتخاب و تحلیل شد (شکل (1)). تحلیل ابعاد و شاخصه‌های مذکور با روش تفسیری-تحلیلی و ابزار مشاهده، مصاحبه نیمه سازمان‌یافته و پرسش‌نامه (باز و بسته) صورت گرفت.

1-1-1-1- مؤلفه کالبد

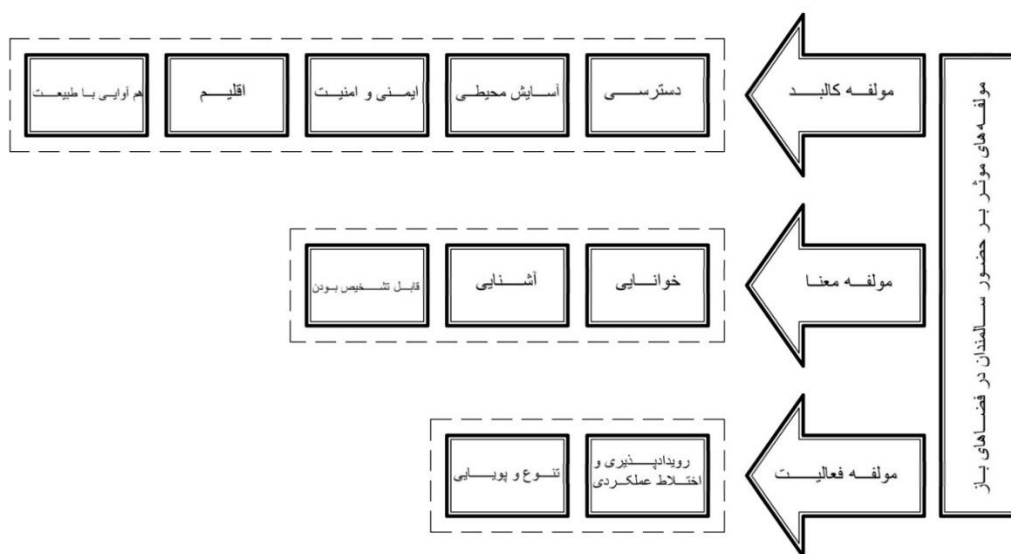
مؤلفه کالبدی یک فضای باز با نحوه دسترسی، موقعیت، آسایش فیزیولوژیکی و محیطی در شرایط مختلف اقلیمی و امنیت، مرتبط است. علاوه بر اینها وجود عناصر طبیعی در فضاهای باز که سبب افزایش هیجان و سرزندگی محیط و دعوت مردم به این فضاها و فراهم نمودن امکان استراحت، تجارب خوشایند و سلامت بیشتر برای مردم می‌شود، نیز در این میان بسیار مهم است. کیفیات طراحانه‌ای همچون: تعیین و یکپارچگی فضا، ابعاد، تناسب، انعطاف‌پذیری، فرم، هندسه، مصالح، محصوریت، بدنه‌ها، پیوستگی کالبدی و فضایی نیز می‌تواند در ادراک فضا به عنوان کل و در نتیجه تأثیر مطلوب بر ادراک انسان مؤثر باشد.

2-1-1-1- مؤلفه فعالیت

یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار بر شکل‌گیری مکان در مجتمع‌های مسکونی، فعالیت‌ها و تعاملات بین انسان-مکان و انسان-انسان در آن مکان است. به این ترتیب که نوع فعالیت‌های مکان سبب برآورده شدن نیازها و انتظارات فرد از مکان می‌شود و مکان باید ظرفیت برآورده ساختن نیازها و انتظارات فرد را داشته باشد که این عامل نیز خود در گروه عوامل کالبدی قابل بررسی است (Sadeghi et al., 1391).

3-1-1-1- مؤلفه معنا

معنا بخشی به مکان برخاسته از نحوه تعاملات انسان و مکان در ابعاد تعامل شناختی، عاطفی و رفتاری است (Proshansky et al., 1983). معنای یک محیط حاصل تعامل بین قابلیت محیط و نیازهای فردی و جمعی استفاده‌کنندگان آن است (Motalebi, 1998). معنا از فعالیت و کالبد ساخته شده‌ای که در مکان وجود دارد، نیز مشتق می‌شود (Montgomery, 1998). در واقع می‌توان گفت زمانی فضاهای باز از نظر مؤلفه معنا قابل استفاده است که مؤلفه‌های کالبدی، اجتماعی و فعالیت در آنها برآورده شود. بر اساس درک معنای محیط و روند شکل‌گیری آن و نیز مؤلفه‌های مؤثر بر آن می‌توان در خلق فضایی مطلوب برای تمام گروه‌های سنی و اجتماعی که هدف اصلی معماری است تأثیرگذار بود.

شکل 1- مؤلفه‌های مؤثر بر حضور سالمندان در فضاهای باز

Fig. 1- Components affecting the presence of the elderly in open spaces

بررسی انطباقی دسته‌بندی‌های گوناگونی که در رابطه با معنا مطرح شد، بیانگر مشترک بودن برخی از مفاهیم و سطوح مورد تأکید آنها، در میان نظریه‌های مختلف است و می‌توان بطور کلی تمامی دسته‌بندی‌های انجام شده را در دو سطح کلی معنای عینی و موجود در ذهن، می‌توان تقسیم نمود (شکل 2).

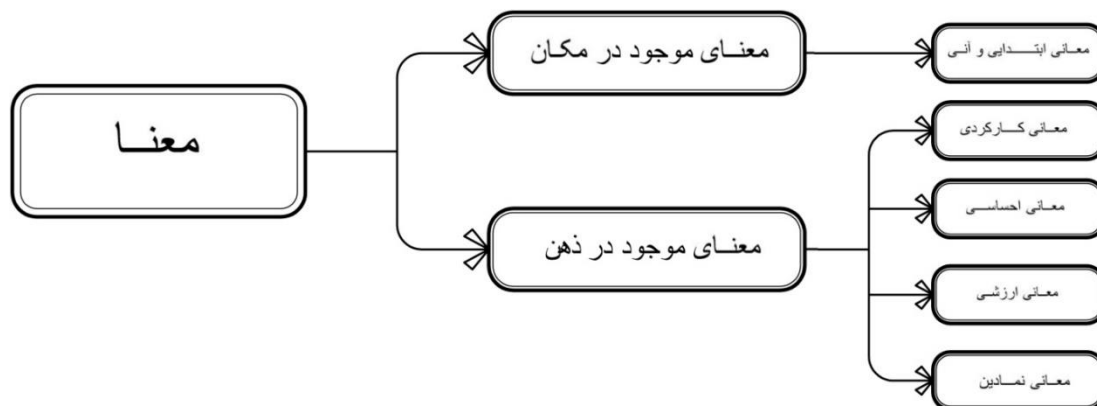
با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی پژوهش‌های مشابه، نمودار پارامترهای تأثیرگذار بر شکل‌گیری سطوح معنا در فضای باز مجتمع‌های مسکونی ترسیم شده است (شکل 3).

2-1-1-1-2- سطوح مختلف معنا

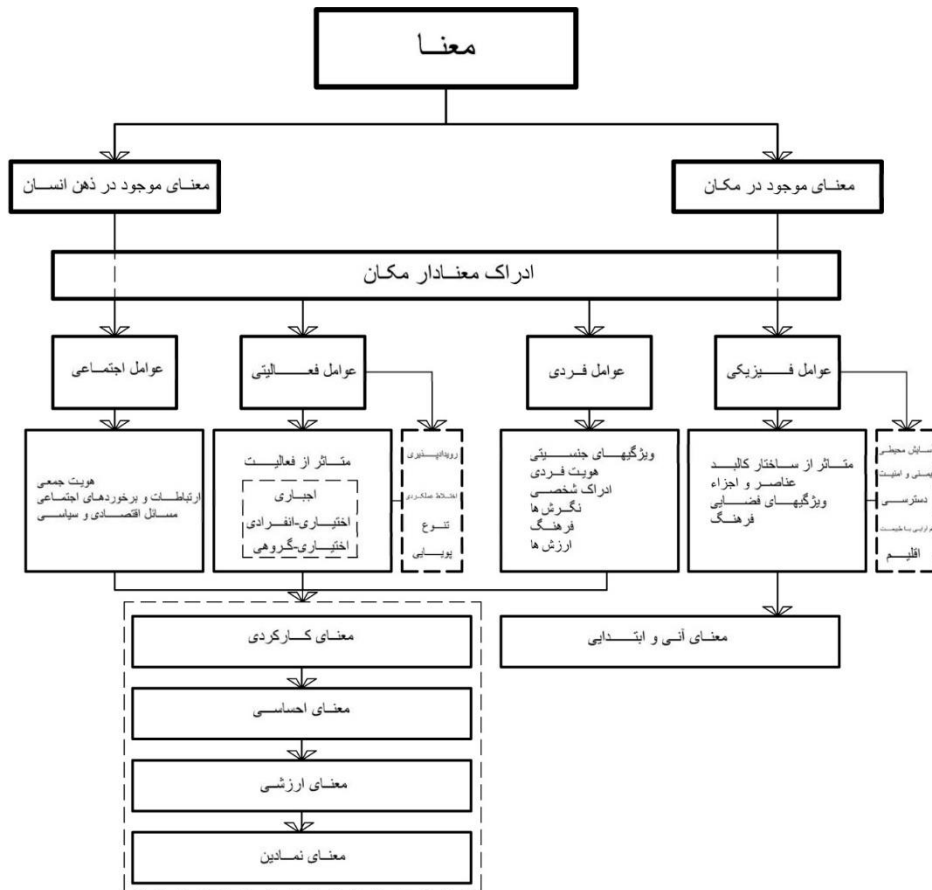
اعتقاد به این امر که معنا در درون شی یا مکان قرار دارد و یا اینکه به وسیله مردم به مکان نسبت داده می‌شود، تا اندازه زیادی به سطوح مختلف معنا ارتباط دارد. چرا که می‌توان معنا را در سطوح اولیه، بیشتر وابسته به پدیده دانست و آن را کمتر تحت تأثیر ارزش‌ها و فرهنگ قلمداد نمود در حالی که در سطوح بالاتر، عمدتاً معانی ارتباط نزدیک‌تر و بیشتری با افراد برقرار نمود و وابستگی بیشتری به چگونگی تفسیر آنها و نسبت دادن معانی توسط افراد به پدیده مورد نظر دارند (Kalali & Modiri, 1391). دسته‌بندی سطوح مختلف معنا با توجه به مطالعات انجام شده در جدول (2) تبیین گردیده است.

جدول 2- سطوح مختلف معنا
Tab. 2- Different levels of meaning

نظریات مطرح در زمینه سطوح معنای مکان	معنای خودآگاه	معنای ناخودآگاه
گیبسون هرشبزرگر	آنی- ابتدایی	کارکردی- ابزاری، عاطفی- احساسی، فرهنگی-تاریخی (ارزشی)، نشانه‌ای، نمادی
بارت	نخستین درجه (شامل ارائه اطلاعات)	عاطفی، ارزشیابی، تجویزی
چارلز موریس	سطح ارجاعی	دومین و سومین درجه (شامل معانی نمادین)
چارلز موریس	نحوی	سطح ارزشی
بورديو	سطح اولیه (شامل خصوصیات کالبدی پدیده)	سطح مفهومی، سطح عملکردگرا (Shahcheraghi & Bandarabad, 1395)
اکو	صریح	سطح ثانویه (شامل معنای نمادین پدیده)
راپاپورت	صرف و نحو	ضمنی (Kalali & Modiri, 1391)
رضازاده		معانی بیان، کارکردها (Rapaport, 1384)
		مفاهیم نمادین ماهوی، مفاهیم نمادین اکتسابی و قراردادی (Rezazadeh, 1385)

شکل 2- دسته‌بندی سطوح معنا
Fig. 2- Classification of meaning levels

شکل 3- چارچوب نهایی حاصل از تحلیل عوامل مؤثر بر شکل‌گیری سطوح مختلف معنا

Fig. 3- The final framework resulting from the analysis of factors affecting the formation of different levels of meaning

2-1- چارچوب نظری

2-1-1- سالمندی

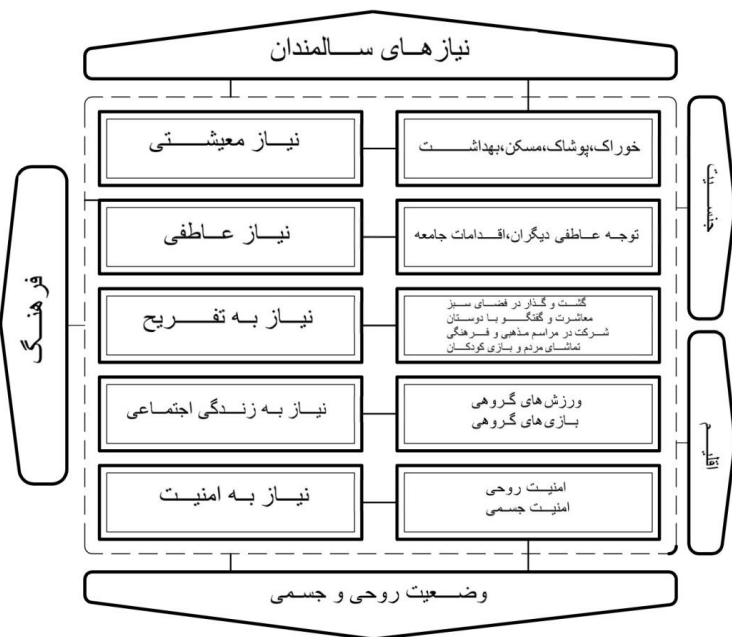
اصطلاحاتی مانند سالمند، سالخورده، مسن و کهن‌سالان و نظایر آن معمولاً در مورد کسانی به کار می‌رود که 60 سال یا بیشتر از سن آنان گذشته باشد. احساس پیری یک مسأله درونی و روانی است و در افراد مختلف، متفاوت است. پیری جنبه اجتماعی، روانی، فیزیولوژیک و مولکولی دارد و تسلط شخص بر همه آنها ممکن به نظر نمی‌رسد. گروه‌بندی سالمندان از نظر سن 55-70 سال (سالمند جوان)، 70-80 سال (سالمند میانسال) و 80 سال و بالاتر (سالمند پیر) (Cooper & Francis, 1990).

2-1-2- نیازهای انسانی، فضای باز، سالمندی

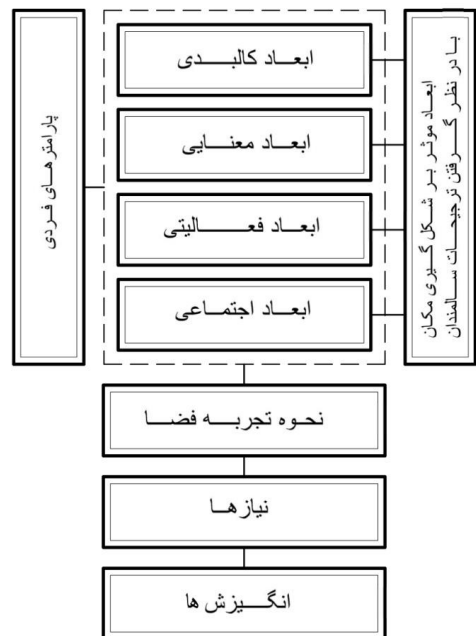
در رابطه با نیازها و الگوهای رفتاری سالمندان به منظور طراحی محیط زندگی مطالعاتی انجام شده است، (Rafizadeh et al., 1380). که در آنها با توصیف

مشخصه‌های جسمی و روحی سالمندان به طراحی فضاهای خصوصی مناسب آنها، با استفاده از استانداردهای طراحی، تأکید می‌کند. در برخی از پژوهش‌ها (Rafizadeh et al., 1380). نیز ویژگی‌های روانی، احساسی و شخصیتی افراد سالمند بررسی و با در نظر گرفتن مهمترین محدودیت‌های فیزیکی و جسمی آنان توصیه‌ها و رهنمودهای عمومی برای مناسب سازی محیط زندگی آنان شامل کیفیت فضاها و مناسب‌سازی دسترسی‌ها ارائه شده است.

مطالعات نشان می‌دهد، نیازهای سالمندان با توجه به جنسیت، وضعیت سلامتی، فرهنگ، اقلیم و... متفاوت است. اما به طور کلی نیازهای سالمندان را می‌توان (شکل 4) شامل: احتیاجات عاطفی، احتیاجات معیشتی، احتیاج به تفریح، احتیاج به شرکت در مناسبات اجتماعی و نیاز به امنیت دانست (Zabetiyan & Taghvaei, 1388)

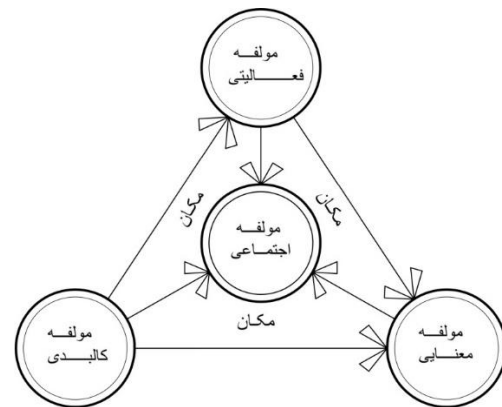
شکل 4- نیازهای سالمندان
Fig. 4- Elderly needs

شکل 5- مؤلفه‌های مؤثر بر افزایش حضور سالمندان در فضاهای باز
Fig. 5 - the components influencing the presence of the elderly in open spaces

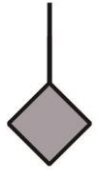
گرفتن نیازهای آنان باعث ترغیب سالمندان به حضور و مشارکت بیشتر در فضاهای باز عمومی و اجتماعی می‌شود.

یکی از مهمترین نیازهای سالمندان در کنار نیازهای بهداشتی، درمانی و جسمی (احتیاجات معیشتی) که کمتر مورد توجه قرار گرفته است، نیازهای اجتماعی آنان است. «این نیاز یکی از اساسی‌ترین نیازهاست، که هر انسانی برای ادامه حیات به آن وابسته است» (yazdani & Teymori, 1392) از این‌رو در این پژوهش به نیازهای اجتماعی سالمندان در فضای باز محل زندگی‌شان پرداخته شده است. بسیاری از سالمندان معتقدند که تماس‌های اجتماعی و همچنین "نیاز به صحبت کردن با یکدیگر" از مهم‌ترین نیازهای اجتماعی‌شان هستند (young et al., 2016). با در نظر گرفتن مدل انگیزشی- ادراکی نیاز انسانی مازلو می‌توان نیازهای مد نظر سالمندان را در 5 گروه الف) ابعاد فردی: جنس، سن، سلامت فردی و ... ب) ابعاد اجتماعی: گروه‌های اجتماعی، تعلق، حضورپذیری و ... ج) ابعاد کالبدی: کیفیت فضاهای انسانی، ... د) ابعاد معنایی: خوانایی،

شکل 6- مدل 4 مؤلفه‌ای مکان
Fig. 6- the 4-component model of place

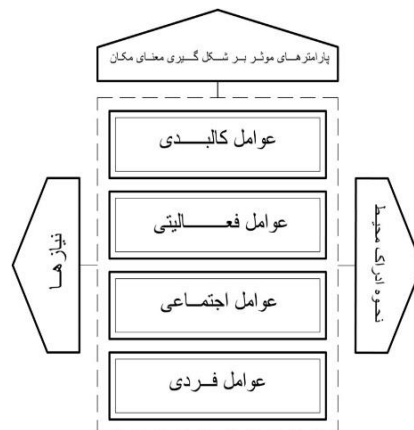
با توجه به بررسی‌های انجام شده سالمندان وقتی در فضای باز حضور می‌یابند که، مطمئن باشند فضا پاسخ-گوی نیازهای مختلف جسمی و روحی- روانی آنان است. تأمین ایمنی و امنیت سالمندان در محیط، ایجاد حس اعتماد به نفس و استقلال در آنها از جمله مواردی است که می‌تواند باعث حضور سالمندان در این فضاها شود (Al Saheb Fosul et al., 1399). از این‌رو طراحی فضای باز مناسب با شرایط روان‌شناختی و رفتاری سالمندان (Ahi Andi & razaghi, 2014) با در نظر

تصور و تشخیص مکان و ... ه) ابعاد فعالیتی: رویدادپذیری، چند عملکردی، ... دسته بندی نمود (شکل 5)).

3-2-1- مکان و مؤلفه‌های تشکیل دهنده آن

مکان و ابعاد مختلف آن در طول چندین دهه مورد توجه طراحان و پژوهشگران بوده است. این پژوهش‌ها در ابعاد مختلف تأکید بر جنبه‌های روزمره معنای محیط انسانی و پدیدارشناسی مکان (Seamon, 2008) معنادهی مکان (Sadeghi et al., 1391, Gustafson, 1391) فرهنگی، فردی و گروهی مکان (Low & Altman, 1992) احساس اجتماعی در بستر کالبدی (Stedman, 2003) شناخت انسان در مکان (Relph, 1976) و همچنین مکان راه، بر مبنای نگرش انسانی (Canter & Walker, 1980, 1983) دسته‌بندی می‌کنند. با توجه به ابعاد انگیزشی- ادراکی انسانی یکی از مدل‌های مکان در نسبت با نیاز انسانی مدل کانتر از مکان است. مؤلفه‌های سه بخشی کالبد، فعالیت و معنا بر مبنای نگرش انسانی مدل کانتر مشابهت‌هایی با مدل‌های سه بخشی پونتر و گرین دارد (Punter, 1991, Gieryn, 2000). لذا در دسته‌بندی مکان در نسبت با مدل اجزاء مکان کانتر در نگرش انگیزشی- ادراکی، مدل مکان می‌تواند بر مبنای مدل پیشنهادی شکل (6) باشد.

شکل 7- عوامل مؤثر بر شکل‌گیری معنای مکان از دیدگاه صاحب‌نظران

Fig. 7- Factors affecting the formation of the meaning of place from the perspective of experts

4-2-1- معنای مکان

با توجه به اینکه اکثر پژوهشگران، نگاهی اثبات‌گرایانه و پوزیتیویستی نسبت به مسأله مکان و معنای مکان دارند،

با این حال هر کدام، عوامل و پارامترهای مختلفی را در شکل‌گیری معنای مکان مؤثر می‌دانند. پاره‌ای از آنها به تبیین اهمیت ابعاد کالبدی در شکل‌گیری معنا پرداخته‌اند و عده‌ای دیگر به اهمیت ابعاد فعالیتی و عملکردی. گروهی عوامل فردی را در شکل‌گیری معنای مکان مؤثر می‌دانند و گروهی دیگر، بر نقش ابعاد اجتماعی تأکید دارند. اما آنچه مسلم است، این است که پارامترهای تأثیرگذار در شکل‌گیری معنای مکان در محیط‌های مختلف بسته به کاربران و نیازهای آنان متفاوت است (جدول 3)). افراد مختلف بنا به نوع ادراکی که از قابلیت‌های محیط داشته و نیز نحوه تجربه آن (Heydari et al., 1392)، که متأثر از نیازها و انگیزش‌هایشان و ویژگی‌های فردی کاربران (سن، جنسیت و ...) در مواجهه با محیط است، سطوح مختلفی از معنا را ادراک می‌کنند (شکل 7)).

5-2-1- فعالیت‌های سالمندان در فضای باز مجتمع‌های مسکونی

یکی از عوامل مؤثر بر استفاده از مکان، فعالیت‌ها و تعاملات بین انسان- مکان و انسان- انسان در آن مکان است. به این ترتیب که نوع فعالیت‌های مکان، سبب برآورده شدن نیازها، خواسته‌ها و انتظارات فرد از مکان می‌شود و مکان باید قابلیت برآورده ساختن نیازها و انتظارات فرد از مکان را داشته باشد.

طراحی مناسب فضای باز در مجتمع‌های مسکونی مستلزم شناخت نیازهای استفاده‌کنندگان و الگوهای فعالیتی آنهاست. فعالیت‌های اصلی در فضای باز عمومی را می‌توان به سه گروه عمده شامل فعالیت‌های ضروری (اجباری)، اختیاری (اختیاری-انفرادی) و اجتماعی (اختیاری-اجتماعی) تقسیم کرد که هر یک به شرایط فیزیکی خاص نیاز دارند (Gel, 1387) تحقیقات نشان می‌دهد فعالیت‌های اجتماعی در فضاهای انسان ساخت بیشترین تأثیر را در شکل‌گیری روابط معنایی و محیط‌های با کیفیت دارا است (Javan Forouzandeh & Motalebi, 2012). در نواحی بی‌کیفیت شهری صرفاً فعالیت‌های اجباری بروز می‌یابد. در حالی که در نواحی شهری باکیفیت، علاوه بر فعالیت‌های اجباری بلکه

بسیاری از فعالیت‌های تفریحی، گروهی و اجتماعی مورد علاقه مردم نیز صورت می‌گیرد (Gel, 1387).

جدول 3- مقایسه دیدگاه‌ها و نظریه‌های مربوط به اجزای تشکیل‌دهنده مکان و معنای آن

Tab. 3- Comparison between views and theories related to the components of place and its meaning

دیدگاه	نظریه پرداز
خوشایندی، سازماندهی، توانایی، تازگی-هیجان و فضا‌مندی	هرشبرگر (1969)
رلف مؤلفه‌های اصلی مکان را شامل کالبد، فعالیت و معنا می‌داند.	رلف (1976)
کانتر مدل سه بخشی از مکان برگرفته از سه مؤلفه فعالیت‌ها، تصورات و فرم ارائه نمود.	کانتر (1977)
مردم با فرهنگ (شامل مجموعه ارزش‌ها، باورها، جهانبینی‌ها و ...) به محیط معنا می‌دهند.	راپاپورت (1982)
معنای مکان حاصل رابطه بین عناصر کالبدی فضا و الگوهای ذهنی می‌داند.	لینچ (1387)
اجزای اصلی تشکیل دهنده مکان را بستر، موقعیت و حس مکان (معنای مکان) می‌داند.	اگنیو (1987)
مکان را شامل سه مؤلفه موقعیت جغرافیایی ویژه، شکل کالبدی و هویت که شامل معنا و ارزش است می‌داند.	گیرین (2000)
معنای ادراکی، معنای تداعی‌کننده	ماتلاک (2000)
معنای مکان از تعامل سه پارامتر شخص، دیگران و محیط به دست می‌آید.	گوستافسون (2001)
به اعتقاد مانزو محیط دارای معانی مختلفی از جنس معانی مثبت و منفی است که این معانی بسته به نوع تجربه یک محیط توسط افراد به دست می‌آید.	مانزو (2005)
فرآیند ساخته شدن معنا براساس برخی ویژگی‌های فرهنگی (Tajik, 1384)	کاستلز
معنای مکان برگرفته از سه پارامتر محیط فیزیکی، عملکردی و اجتماعی است.	وندر کلیس و کارستون (2009)
معنای یک محیط حاصل تعامل ما بین توانش‌های آن محیط و نیازهای فردی و جمعی استفاده‌کنندگان آن است.	مطلبی (1998)

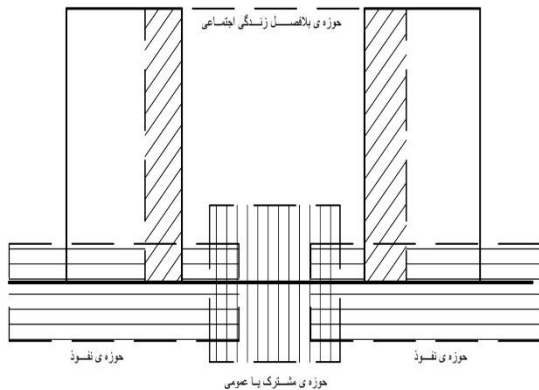
طرح پرسشنامه و مصاحبه با سالمندان، مورد مطالعه قرار گرفت. در نهایت میزان تأثیر این مؤلفه‌ها (کالبد و فعالیت) بر شکل‌گیری سطوح مختلف معنا ارزیابی شد. داده‌های به‌دست آمده از مطالعات انجام شده در مدل (2) ارائه شده است. در این مدل مؤلفه کالبد، معنا و فعالیت به عنوان عناصر اصلی مکانی در نظر گرفته شد. مؤلفه کالبد و فعالیت، به عنوان متغیر مستقل و میزان تأثیرگذاری آنها بر سطوح مختلف معنا در فضاهای باز برای سالمندان جهت حضور در این فضاها به عنوان متغیر وابسته ارزیابی شد. در مدل مذکور عوامل فردی (سن و سلامت فردی) به عنوان متغیر کنترل است. شهرک اکباتان از بزرگ‌ترین و پرجمعیت‌ترین شهرک‌های خاورمیانه است که در غرب تهران منطقه (5) قرار گرفته است. این شهرک از سمت شرق به کوی بیمه و شهرک آپادانا، از شمال به اتوبان تهران-کرج، از غرب به صنایع هواپیماسازی و از جنوب به جاده مخصوص تهران-کرج محدود است (www.shakrak.ir). شهرک اکباتان از جمله اولین مجموعه‌های مسکونی است که با هدف انبوه‌سازی مسکن برای اقشار متوسط، متوسط به بالای جامعه در 3 فاز ساخته شده است (شکل 9).

سالمندان از جمله گروه‌های اجتماعی هستند که به دلیل شرایط سنی و کاهش فعالیت‌های کاری، از فضاهای باز در مجتمع‌های مسکونی عمدتاً برای انجام فعالیت‌های اکتیو-انفرادی و اکتیو-گروهی (اجتماعی) استفاده می‌کنند. فعالیت‌های اختیاری-انفرادی، فعالیت‌هایی هستند که در صورتی که زمان و مکان و بستر محیط اجازه دهد داوطلبانه صورت می‌گیرد (مانند قدم زدن برای استفاده از هوای پاک و غیره). فعالیت‌های اجتماعی فعالیت‌هایی هستند که به دفعات و به دنبال حضور مردم در یک مکان و در یک زمان صورت می‌گیرند (مانند گفتگو با بقیه و غیره) (Carmona, et al., 2009).

2- روش تحقیق

به منظور تبیین ابعاد شکل‌دهنده، اماکن باز مناسب برای حضور سالمندان در مجتمع‌های مسکونی ابتدا از طریق مطالعات کتابخانه‌ای، فعالیت‌هایی که می‌توانند منجر به حضور آنها در این فضاها شوند دسته‌بندی شد. پس از بررسی مطالعات مشابه و استخراج شاخصه‌هایی که زمینه را برای فعالیت‌های مذکور فراهم می‌آورند، یک مجتمع به عنوان نمونه، از طریق مشاهدات میدانی و

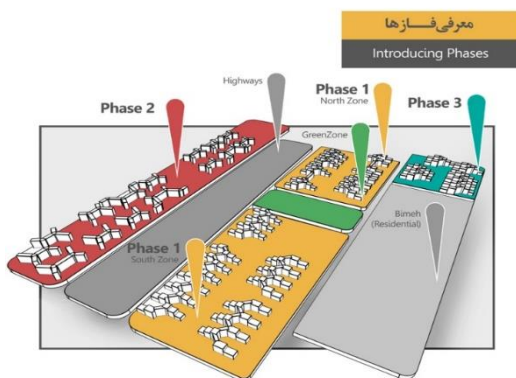
به‌ویژه در ساعات فراغت روزانه موجب سرزندگی و افزایش حس امنیت در سالمندان می‌شود.

شکل 8- حوزه‌بندی فضای باز در مجتمع مسکونی (Yazdanfar et al., 1392)

Fig. 8- Zoning of open space in a residential complex (Yazdanfar et al., 1392)

بررسی سرانه مکان‌های باز و ساختار کالبدی مجتمع، نشان می‌دهد، فضای باز مجتمع قابلیت انجام دامنه وسیعی از فعالیت‌های اجباری، اختیاری-انفرادی و اختیاری-گروهی برای این گروه سنی مهیا ساخته است. به عنوان پیش فرض به نظر می‌رسد کالبد فضای باز مجتمع مسکونی اکباتان، کیفیت نسبتاً خوبی را برای معناداری و حضور سالمندان در این فضاها را داراست.

شکل 9- معرفی فازهای شهرک اکباتان (www.memarima.ir)

Fig. 9- Introducing the phases of Ekbatan (www.memarima.ir)

پس از تبیین شاخصه‌های تبیین‌کننده مؤلفه‌های کالبد، معنا و فعالیت در گام بعدی، در بخشی از پرسشنامه از سالمندان خواسته شد که مطابق طیف لیکرت، 11 بعد

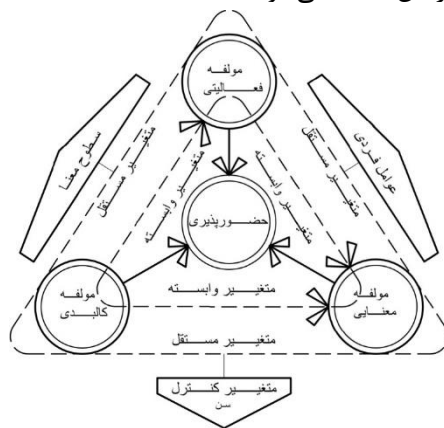
مجتمع مسکونی اکباتان، فاز دوم مجتمع اکباتان به دلیل گستردگی فضاهای باز آن و بلند بودن ساختمان‌ها، همچنین لابی بزرگ بلوک‌های ساختمان آن که امکان انجام مصاحبه رودررو را راحت‌تر می‌کرد، انتخاب شد. فاز دو مجتمع اکباتان از 19 بلوک مسکونی با شکل تقریبی هندسی و در 12 طبقه مسکونی باضافه طبقه لابی و دو طبقه زیرزمین و در بعضی بلوک‌ها یک طبقه به صورت پارکینگ تشکیل شده است. از میان 19 بلوک فاز 2 مجتمع مسکونی اکباتان به منظور کنترل داده‌ها و نهایتاً تحلیل‌های صورت گرفته، بلوک‌های 17، 18، 19، 16 و 15 به عنوان بلوک‌های پایه جهت انجام عملیات میدانی انتخاب شد. علل انتخاب بلوک‌های مذکور به دلیل قدمت ساکنان آنها نسبت به بلوک‌های دیگر است که جزء اولین بلوک‌های احداث شده در این مجموعه بودند.

2-1- حوزه‌بندی بلوک‌ها

در این حوزه‌بندی، حوزه بلافاصله و حوزه نفوذ شامل بخشی از فضای بلوک است که روابط اجتماعی در آن در قالب فعالیت‌های اجباری و در حین آمد و شد روزانه به وقوع می‌پیوندد، حوزه مشترک یا عمومی نیز فضاهایی را در بر می‌گیرد که حضور و فعالیت در آنها به قابلیت آن فضاها در جذب افراد بستگی دارد و فعالیت‌های اختیاری- انفرادی و اختیاری-گروهی می‌توانند در آنها واقع شوند (Yazdanfar et al., 1392) که این فضاها در عین عمومیت دارای حرایم اختصاصی بوده و مسئولیت عامه کنترل از فضا را برای استفاده‌کنندگان از فضا به همراه دارد که این مسئولیت ارتباط مستقیمی با میزان مطلوبیت فضا از نظر کاربران دارد (شکل 8).

در بازدیدی که در ایام (تعطیل و غیر تعطیل) و ساعات مختلف شبانه روز از فضای باز این مجتمع صورت گرفت، مشاهده شد که بسیاری از سالمندان برای انجام فعالیت‌هایی از قبیل پیاده‌روی، دور هم نشینی، گپ و گفتگو با دیگران، ملاقات دوستان و ورزش‌های انفرادی و گروهی به فضاهای باز مراجعه می‌کنند. حضور گروه‌های مختلف سنی در مکان‌های باز این مجتمع

در این مرحله پس از استخراج داده‌های حاصل از پرسش‌نامه به محاسبه میانگین وزنی، انحراف استاندارد، ضریب همبستگی، ضریب تعیین و سطح معناداری پرداخته شد (جدول 5). مطابق نتایج حاصل از ارزش-گذاری مؤلفه‌ها، امکان دسترسی و حضور سالمندان در فضاهای باز مجتمعشان خوب است. شاخص امنیت به علت عدم کنترل بر عبور و مرور افراد و همچنین وجود کاربری‌های جاذب افراد غیر ساکن مورد غفلت واقع شده است. ولی از آنجا که اختلاط عملکردی و تنوع عملکردهای موجود در فضا موجب افزایش حضور ساکنان برای انجام فعالیت‌های مختلف شده است، به علت نظارت طبیعی ساکنان فضا از امنیت نسبتاً مناسبی، جهت حضور سالمندان برخوردار است. توجه به مسائل اقلیمی در طراحی فضا، استفاده از پوشش گیاهی مناسب و کافی، احساس در طبیعت بودن را بهتر و بیشتر به سالمندان القا می‌کند. شاخص‌های دیگر همچون آشنایی، خوانایی و قابل تشخیص بودن نیز در حد قابل قبولی تأمین شده است. از دیدگاه سالمندان ساکن، کیفیت فضاهای باز شهرک اکباتان خوب است و مناسب‌سازی برخی از مشخصه‌های تعیین‌کننده مؤلفه معنا (خوانایی، آشنایی و قابل تشخیص بودن) و تنوع در کاربری‌های موجود، و ایجاد فضاهای منعطف، موجب افزایش سطح کیفیت محیط و حضور بیشتر سالمندان در این فضاها می‌شود.

شکل 10- مدل نظری بخش اول پرسشنامه براساس متغیرهای تحقیق

Fig. 10- Theoretical model based on research variables

مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده فضاهای باز (کالبد، فعالیت و معنا) و 27 شاخصه تبیین‌کننده آنها را از رده‌ی خیلی بد تا خیلی خوب ارزش‌گذاری کنند. برای این منظور 27 سؤال در قالب پرسش‌نامه‌ای در اختیار سالمندان 60-85 سال هم زن و هم مرد که دارای سلامت کامل مغزی بودند قرار گرفت. در بخش دوم پرسشنامه برای تعیین سطح معنای شکل گرفته برای سالمندان در چهار سطح با 17 سؤال، سطوح مختلف معنا براساس طیف لیکرت در دسته‌های 5 تایی از خیلی بد تا خیلی خوب ارزش-گذاری شده است. در این حالت عرض فواصل برابر است با تفاضل سری تقسیم بر تعداد دسته‌ها که برای مقایسه میانگین ریاضی طیف مذکور استفاده می‌شود. عرض فواصل به صورت $4/5=0/8$ برای مقیاس لیکرت محاسبه شده است (Azemati et al., 2011) (جدول 4).

روایی پرسشنامه با استفاده از روش اعتبار محتوا و پایایی آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ سنجیده شد. آلفای کرونباخ برای کل سوالات پرسشنامه، عدد 0/86 به دست آمد. پرسشنامه‌ها توسط هر سالمند در لابی و فضاهای باز بلوک‌ها به صورت نشسته در مدت 15 دقیقه پاسخ داده شده است. نتایج حاصل با روش همبستگی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. حجم گروه نمونه شرکت‌کننده در این پژوهش در بخش پرسشنامه مقدماتی، 35 نفر و در بخش پاسخگویی به پرسشنامه نهایی، 78 نفر از جامعه آماری بوده است.

3- نتایج و بحث

3-1 ویژگی‌های دموگرافیک جامعه آماری

نمونه مورد بررسی در پژوهش حاضر، 78 نفر بوده که 51.3 درصد خانم و 48.7 درصد از آقایان تشکیل می‌دهند. در زمینه تحصیلات بیشترین فراوانی 55.4 درصد مربوط به مقطع دیپلم و در زمینه شغل نیز بیشترین فراوانی مربوط به افراد بیکار و بازنشسته، 78.2 درصد است.

3-2 بررسی تأثیر مؤلفه‌های کالبد، فعالیت و معنا در

حضورپذیری سالمندان

جدول 4- ارزش گذاری متغیرها به روش لیکرت

Tab. 4-Evaluation of variables by Likert method

طیف ارزیابی متغیرهای	خیلی بد/خیلی	بد/کم	متوسط	خوب/زیاد	خیلی خوب/خیلی
کیفی/کمی/اولویت	کم/اولویت پنجم	اولویت چهارم	اولویت سوم	اولویت دوم	زیاد/اولویت اول
وزن طیف	1	2	3	4	5
حدود میانگین وزنی	1-1/8	1/2-81/6	2/3-61/4	3/4-41/2	4/5-31

جدول 5- ارزش گذاری داده‌های پرسشنامه مطابق روش لیکرت و تحلیل کیفی

Tab. 5- Evaluation of questionnaire data according to Likert method and qualitative analysis

میانگین کل		میانگین		شاخصه‌های تبیین کننده		مؤلفه	فعالیت
طیف لیکرت	وزنی	طیف لیکرت	وزنی				
خوب	3/8	خوب	4	انعطاف پذیری فضاها	رویداد پذیری و	مؤلفه	اختلاط عملکردی
		خوب	3/7	انواع رویدادهای فرهنگی، اجتماعی، مذهبی و ورزشی در فضا			
خوب	3/7	خوب	3/6	ایجاد تنوع در کاربری‌ها	تنوع و پویایی	مؤلفه	معنا
		خوب	3/8	ایجاد فضاهایی برای تمام گروه‌های سنی جهت افزایش پویایی			
خوب	3/6	خوب	3/6	تکرار مناظر آشنا	آشنایی	مؤلفه	معنا
		خوب	3/6	وجود المان‌های آشنا			
خوب	3/7	خوب	3/8	خوانایی مسیرهای پیاده و سواره	خوانایی	مؤلفه	معنا
		خوب	3/7	قابل پیش بینی بودن فضا			
خوب	3/6	خوب	3/8	قابل تشخیص بودن فضا	قابل تشخیص بودن	مؤلفه	کالبد
		خوب	3/6	قابل تشخیص بودن عملکرد فضا			
خوب	3/5	متوسط	3/2	کنترل عبور و مرور افراد	ایمنی و امنیت محیطی	مؤلفه	کالبد
		خوب	3/9	نظارت طبیعی بر فضا			
خوب	3/5	خوب	3/7	نظارت رسمی بر فضا از طریق نیروهای انتظامی	ایمنی و امنیت محیطی	مؤلفه	کالبد
		متوسط	3/1	عدم تداخل مسیر سواره و پیاده			
خوب	3/7	متوسط	3/2	مناسب بودن کف‌سازی‌ها و مصالح	آسایش	مؤلفه	کالبد
		خوب	3/9	قابل استفاده بودن فضا در ساعات مختلف شبانه روز			
خوب	3/8	خوب	3/5	تطابق مبلمان با نیازهای جسمی	آسایش	مؤلفه	کالبد
		خوب	3/9	وجود کاربری‌های جاذب افراد غیر ساکن			
خوب	3/8	خوب	3/7	وجود فضاهایی جهت تنهایی و سکوت	آسایش	مؤلفه	کالبد
		متوسط	3/3	قابل استفاده بودن فضا در شرایط مختلف جوی			
خوب	3/5	خوب	3/7	محفوظ شدن فضا در مقابل باد نامطلوب	هم آوایی با طبیعت	مؤلفه	کالبد
		خیلی خوب	4/4	استفاده از درختان برای سایه اندازی			
خوب	3/5	خوب	4	محصور شدن فضا با درختان و عناصر طبیعی	هم آوایی با طبیعت	مؤلفه	کالبد
		خوب	3/5	به دور بودن فضا از آلودگی‌های صوتی و زیست محیطی			
خوب	3/7	متوسط	3/1	وجود صداهای خوشایند (صدای پرندگان، آب و ...)	دسترسی	مؤلفه	کالبد
		خوب	3/8	امکان انتخاب در دسترسی به فضا			
خوب	3/7	خوب	3/8	امکان دسترسی و حضور در فضا	دسترسی	مؤلفه	کالبد
		خوب	3/6	امکان دسترسی و حضور در فضا			

هویت ایرانی و نبود نمادها و نشانه‌های فرهنگی و تاریخی نوستالژی متناسب با ارزش‌های سالمندان باعث شده، که آنان مجتمع مسکونی اکباتان را مغایر با فرهنگ و اصول معماری ایرانی بدانند. با وجود نقایص مطرح شده، اکثر سالمندان بیش از 20 سال در این مجتمع ساکن بوده و هویت فردی خود را متأثر از ساکنان این مجتمع می‌دانند، و تمایلی به ترک آن و اقامت در جای دیگری را ندارند.

جدول 7- همبستگی بین مؤلفه‌ی کالبد، معنا و فعالیت برای حضور سالمندان در فضای باز

Tab. 7- Correlation between the physical, meaning and activity components for the presence of the elderly in open space

ابعاد	میانگین وزنی	انحراف استاندارد	ضریب همبستگی	سطح معناداری (P)
رویدادپذیری و اختلاط عملکردی	3/8	0/66	0/39	0/002
تنوع و پویایی	3/7	0/62	0/32	0/003
آشنایی	3/6	0/58	0/23	0/043
خوانایی	3/7	0/64	0/36	0/001
قابل تشخیص بودن	3/6	0/78	0/32	0/004
ایمنی و امنیت محیطی	3/5	0/78	0/39	0/000
آسایش	3/7	0/73	0/40	0/003
اقلیم	3/8	0/65	0/22	0/048
هم‌آوایی با طبیعت	3/5	0/67	0/28	0/01
دسترسی	3/7	0/63	0/33	0/002
حضور سالمندان	4/2	0/88	-	-

در ادامه جهت تحلیل و بررسی اینکه هر یک از مؤلفه‌های کالبد، معنا و فعالیت به عنوان متغیرهای مستقل (شکل 10)) تا چه میزان می‌توانند تغییرات میزان حضور سالمندان در فضای باز به عنوان متغیر وابسته را توجیه کنند، از روش تحلیل همبستگی استفاده شد (جدول 6)). با توجه به نتایج حاصل چون سطح معناداری آزمون یعنی (p) از مقدار آلفای آزمون یعنی مقدار 0/05 کوچکتر است بنابراین فرضیات پژوهش تأیید می‌شود. در نتیجه بین مؤلفه‌های کالبد، معنا و فعالیت در فضای باز مجتمع‌های مسکونی و میزان معناداری این فضاها برای حضور سالمندان ارتباط وجود دارد.

به این ترتیب که میزان حضور زیاد سالمندان در فضای باز محل زندگیشان با توجه به درصد بالای همبستگی بین مؤلفه‌های محیطی متنوع با میزان حضور سالمندان، تا حد زیادی بوسیله کیفیت خوب این مؤلفه‌ها قابل توجیه است (جدول 7)). دستاوردهای این پژوهش بر صحت مدل‌های مطالعاتی قبل (Canter, Javan, Forouzandeh) تأکید دارد و همچنین مدل پیشنهادی پژوهش حاضر که مؤلفه‌های کالبد، معنا و فعالیت، برای حضور سالمندان در فضای باز مؤثر می‌دانند را، نیز تأیید می‌نماید.

3-3- بررسی میزان تأثیر مؤلفه کالبد و فعالیت در شکل‌گیری سطوح مختلف معنا

در بخش دوم پرسشنامه بعد از بررسی سطوح مختلف معناهای شکل‌گرفته برای سالمندان (جدول 8))، برای بررسی اینکه هر یک از مؤلفه‌های کالبد و فعالیت به عنوان متغیر مستقل تا چه میزان می‌تواند تغییرات معنا را به عنوان متغیر وابسته توجیه کنند، (شکل 11)) از روش همبستگی استفاده شد (جدول 9) و (11)).

نتایج نشان می‌دهد کالبد فضای باز به عنوان مهمترین عامل در شکل‌گیری سطوح کارکردی و احساسی است. به علت همخوان نبودن معماری ساختمان‌های مجتمع با

جدول 6- میزان حضور سالمندان شهرک اکباتان در فضای باز

Tab. 6- The presence of the elderly in Ekbatan in open space

میانگین وزنی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	طیف لیکرت
--------------	-----------	------	-------	----	---------	-----------

میزان حضور سالمندان در مکان‌های عمومی مجتمعشان	0٪	21/5٪	21/4٪	20/9٪	55/2٪	4/2
---	----	-------	-------	-------	-------	-----

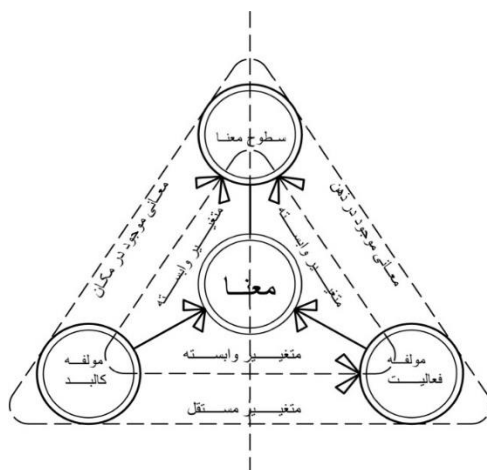
جدول 8- بررسی سطوح معانی شکل گرفته برای سالمندان در فضای باز مجتمع مسکونی

Tab. 8- Examining the levels of meaning formed for the elderly in the open space of the residential complex

ردیف	شاخصه‌ها	میانگین		میانگین کل	
		وزن	تکرار	وزن	تکرار
ابتدایی	فرم فضای باز متناسب با کارکرد مورد نظر است.	3/8	خوب	3/8	خوب
	مصالح استفاده شده در فضای باز مناسب است.	3/9	خوب		
	رنگ مصالح استفاده شده در اجزاء فضای باز مناسب است.	3/7	خوب		
	سازماندهی اجزاء کالبدی فضا مناسب است.	3/9	خوب		
احساسی	حضور در فضای باز این مجتمع برایم آرامش بخش است.	3/7	خوب	3/9	خوب
	برایم قابل تصور نیست که این مجتمع وجود نداشته باشد.	3/9	خوب		
	من با ساکنان این مجتمع هویت می‌یابم.	3/8	خوب		
	تمایل به ترک این مجتمع را ندارم.	4/4	خیلی		
معنا	اجزاء کالبدی فضای باز دارای علائم فرهنگی است.	3/4	متوسط	3/2	متوسط
	اجزاء کالبدی فضای باز دارای نشانه‌های تاریخی است.	2/7	متوسط		
	این مجتمع را واجد تاریخ و خاطره می‌دانم.	4/1	خوب		
	این مجتمع با ارزش‌های فرهنگی من سازگار است.	3/0	متوسط		
	فضای باز این مجتمع دارای هویت ایرانی است.	3/1	متوسط		
	بوهای موجود در فضا تداعی کننده حس‌های خوشایندی است.	3/1	متوسط		
	صداها موجود در فضا تداعی کننده حس‌های خوشایند است.	3/3	متوسط		
	فضای سبز مجتمع تداعی کننده‌ی خاطرات خوشایندی است.	3/4	متوسط		
نقدی	فرم فضای باز این مجتمع تداعی کننده معنای خاصی برایم است.	3/1	متوسط	3/2	متوسط

3-1-1- مؤلفه کالبد

عناصر کالبدی مجتمع‌های مسکونی شامل بلوک‌های ساختمانی و فضای سبز (محوطه‌ها) است. نتایج پژوهش نقش معماری فضای باز را در ایجاد سطوح معنا، برای سالمندان مورد تأکید قرار می‌دهد. هر دو عنصر اجزا و عناصر کالبدی در شکل‌گیری سطوح معنا ساکنین نقش اساسی دارند (شکل 11).

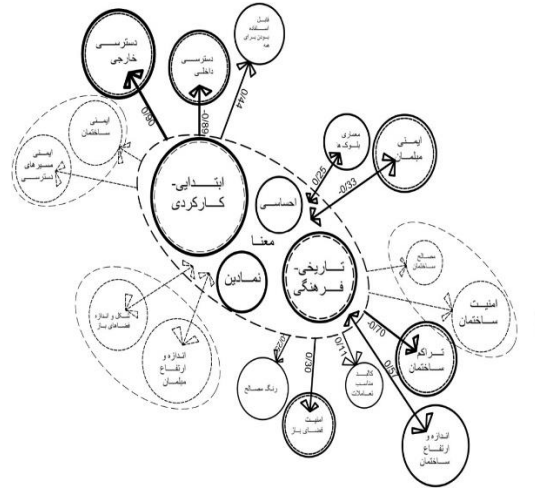

شکل 11- مدل نظری بخش دوم پرسشنامه براساس متغیرهای تحقیق

Fig. 11- Theoretical model based on research variables

بلوک عامل مخل در شکل‌گیری معنا نزد آنان است. وجود تمایز شکلی و رنگی در طراحی معماری که نوعی خوانایی محیط را ایجاد می‌نماید، نیز در شکل‌گیری معنا برای سالمندان فضای باز مهم است.

بررسی نتایج ضریب همبستگی نشان می‌دهد (جدول 9) که درصد بالایی از تغییرات سطوح معنا برای سالمندان در فضای باز مجتمع‌های مسکونی تحت تأثیر مؤلفه کالبد است. 56٪ تغییرات معنای ابتدایی و کارکردی، 53٪ معنای احساسی، 26٪ معنای ارزشی (فرهنگی و تاریخی) و 49٪ معنای نمادین در این فضاها توسط شاخص‌های کالبد تعیین می‌شود.

شکل 12 - میزان معناداری شاخص‌های کالبد

مجتمع‌های مسکونی بر مؤلفه معنا

Fig. 12-The significance level of physical indicators of residential complexes on the component of meaning

در این پژوهش نقش عناصر کالبدی در ایجاد سطوح معنا از دو جنبه مورد ارزیابی قرار گرفته است:

- عناصر کالبدی فضاهای باز؛

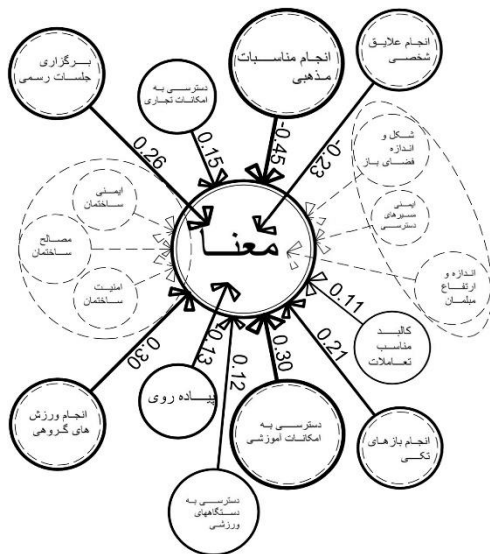
- ویژگی‌های کالبدی بلوک‌های ساختمانی؛

در بعد اول دسترسی‌های داخلی و خارجی، ایمنی و امنیت فضایی از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر شکل‌گیری معنا برای سالمندان می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد وجود مسیرهای متنوع جهت دسترسی آسان به بلوک‌ها و امکانات درمانی و تجاری، تفکیک مناسب سواره و پیاده در دسترسی‌های داخلی، همچنین مسیرهایی جهت پیاده‌روی، و ایمنی مصالح کف، وجود نظارت رسمی و غیررسمی به فضا، از عوامل مهم تأثیرگذار بر معناداری فضای باز برای سالمندان است. آنان از مسیرهای دسترسی بین بلوک‌ها به عنوان فضای ارتباط اجتماعی و فضای با مالکیت شخصی خود یاد می‌نمایند. در بحث دسترسی خارجی موقعیت قرارگیری مجتمع در نسبت با عناصر مهم و تأثیرگذار شهری و دسترسی‌های مناسب آن با شریان‌های ارتباطی شهر مهمترین عامل در این زمینه است. در مورد شاخصه تراکم ساختمانی، ایجاد تعادل بین نسبت فضای باز و بلوک‌های ساختمانی مهمترین عامل در رابطه با تأثیر کالبد بر شکل‌گیری معناست. در این نسبت اندازه بزرگ فضاهای باز و نبود حریم خصوصی برای سالمندان هر

جدول 9- خلاصه مدل رگرسیون چندگانه بین مؤلفه کالبد بر

سطوح مختلف معنا در فضای باز مجتمع مسکونی اکباتان
Tab. 9- Summary of the multiple regression model between physical components on different levels of meaning in open space of Ekbatan residential complex

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعدیل شده
0/75	0/56	0/54
0/73	0/53	0/50
0/51	0/26	0/22
0/70	0/49	0/46

شکل 13- شاخصه‌های فعالیت مؤثر بر شکل‌گیری معنای فضای باز مجتمع‌های مسکونی

Fig. -13 Indicators of activity affecting the formation of the meaning of open space in residential complexes

3-1-2- مؤلفه فعالیت

نتایج نشان می‌دهد مؤلفه فعالیت عامل مهمی در شکل‌گیری معنا از نظر سالمندان است. نتایج مطالعات بیانگر اهمیت و نقش مهمتر فعالیت‌های انتخابی-گروهی و انتخابی-انفرادی در فضای باز در ایجاد معناست. سالمندان از جمله گروه‌های اجتماعی هستند که به دلیل شرایط سنی و کاهش نسبی فعالیت‌های کاری، عمدتاً از این فضاها برای انجام فعالیت‌های اختیاری و اجتماعی استفاده می‌کنند (Carmona et al, 2010). فعالیت‌ها و خدماتی نظیر شرکت در مناسبات مذهبی و فرهنگی، فعالیت‌های ورزشی در فضاها (ورزش‌های گروهی و ... از مهمترین فعالیت‌های اختیاری (انتخابی-گروهی) است. این فعالیت‌ها با ایجاد امکان برخوردی‌های چهره به چهره و شکل‌گیری تماس‌های اجتماعی در فضای باز مجتمع‌های مسکونی، نقش اساسی و مهمی در شکل‌گیری معنا نزد سالمندان ایفاء می‌نمایند. این فعالیت‌ها شامل برخوردهای اجتماعی و تماس‌های بالقوه در محیط است که منجر به افزایش پیوندهای اجتماعی

محیط می‌شود. وجود فضاها محصور و خصوصی برای سالمندان در بلوک‌های ساختمانی به گونه‌ای یک‌ه امکان تجمع و ملاقات‌های اجتماعی را برای این گروه به همراه داشته باشد، از مهمترین فضاها در مجتمع‌های مسکونی با توجه به ترجیحات سالمندان است، البته ذکر این نکته ضروری است که این فضاها امکان بروز فعالیت‌های اجباری و انتخابی-انفرادی را هم میسر می‌سازد. بررسی نتایج حاصل از پرسشنامه نشان می‌دهد (جدول (10)). که از نظر سالمندان کالبد فضای باز مجتمعشان بیشتر مناسب انجام فعالیت‌های اجباری و اجتماعی (انتخابی-گروهی) است و در رابطه با فعالیت‌های انتخابی-انفرادی به علت نبود فضاها، انحصاری در هر بلوک برای ورزش کردن با دستگاه، نبود فضاها، صرفاً مخصوص سالمندان برای خلوت‌گزینی و انجام ورزش‌های تکی، نیاز به بازنگری دارد (شکل (13)). بررسی نتایج ضریب همبستگی نشان می‌دهد (جدول (11)) که درصدی از تغییرات سطوح معنا برای سالمندان در فضای باز مجتمع‌های مسکونی تحت تأثیر مؤلفه فعالیت است. 18% تغییرات معنای ابتدایی و کارکردی، 31% معنای احساسی، 12% معنای ارزشی (فرهنگی و تاریخی) و 27% معنای نمادین در این فضاها توسط مؤلفه کالبد تعیین می‌شود.

جدول 10- بررسی کالبد فضاها باز برای بروز فعالیت‌های مختلف از دیدگاه سالمندان

Tab. 10-examining of the body of open spaces for the occurrence of various activities from the perspective of the elderly

میانگین کل		میانگین		شاخصه‌ها	
میانگین	وزنی	میانگین	وزنی		
		3/8	خوب	امکان دسترسی راحت به امکانات درمانی در فضای باز وجود دارد.	1
		4/2	خوب	امکان دسترسی راحت به امکانات تجاری در فضای باز وجود دارد.	2
		3/1	متوسط	فضای باز در مسیر رسیدن به امکانات تجاری و درمانی فضاهایی جهت نشستن برای رفع خستگی دارد.	3
		3/3	متوسط	در فضای باز مکان‌هایی، جهت انجام علائق شخصی وجود دارد.	4
		4/1	خوب	در فضای باز مسیرهای امنی جهت پیاده‌روی وجود دارد.	5
		2/6	بد	در فضای باز فضاهایی برای خلوت وجود دارد.	6
		3/1	متوسط	در فضای باز امکان ورزش با دستگاه‌های ورزشی وجود دارد.	7
		3/3	متوسط	در فضای باز شرایط مناسب جهت انجام ورزش‌های تکی وجود دارد.	8
		3/6	خوب	در فضای باز امکان انجام ورزش‌های گروهی وجود دارد.	9
میانگین	3/2				

خوب	3/5	در فضای باز و عمومی مجتمع مکانی، جهت انجام مناسبات مذهبی به صورت گروهی وجود دارد.
متوسط	3/1	در فضای باز و عمومی مجتمع، مکانی جهت انجام مناسبات فرهنگی به صورت گروهی وجود دارد.
خوب	3/5	امکان برگزاری جلسات رسمی در فضای عمومی مجتمع وجود دارد.
خیلی خوب	4/3	در فضای باز امکان روابط چهره به چهره و برقراری تعاملات اجتماعی وجود دارد.
متوسط	3/3	صداها و موجود در فضا تداعی کننده حس‌های خوشایند است.
متوسط	3/4	فضای سبز مجتمع تداعی کننده‌ی خاطرات خوشایندی است.
متوسط	3/1	فرم فضای باز این مجتمع تداعی کننده معنای خاصی برایم است.

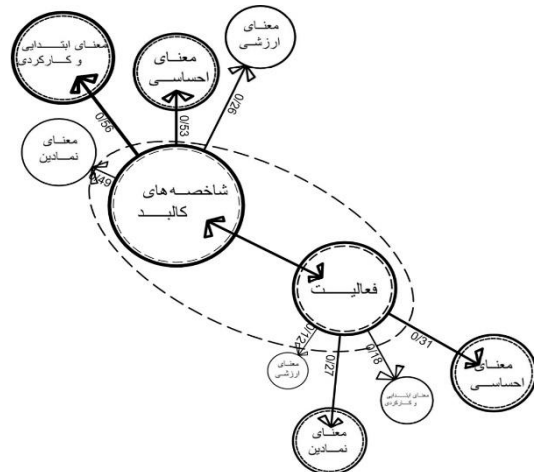
رابطه‌ی معنادار اجزاء سه‌گانه تشکیل‌دهنده فضاهای باز نشان‌دهنده‌ی این است که از نظر سالمندان هر سه شاخصه عناصر کالبدی، فعالیت و معنا عوامل اصلی ایجاد فضاهای باز است. که تأییدکننده نتایج پژوهش‌های سابق (رلف و کانتر) در این زمینه است. نتایج نشان می‌دهد قابلیت کالبد فضاهای باز در تسهیل فعالیت عامل اصلی بر شکل‌گیری معنا در این فضاهاست. نتایج همبستگی مؤلفه‌ی کالبد و فعالیت و تأثیر شاخصه‌های کالبدی و فعالیت را بر شکل‌گیری سطوح مختلف معنا اثبات می‌نماید. در شکل (14) میزان تأثیر مؤلفه فعالیت و شاخصه‌های کالبد (فضاهای باز و ساختمان‌ها) بر شکل‌گیری سطوح مختلف معنا در این فضاها مشخص شده است.

تحلیل نتایج حاصل از مصاحبه و پرسشنامه نشان می‌دهد، شکل‌گیری سطوح مختلف معنا در فضاهای باز مجتمع‌های مسکونی علاوه بر شاخصه‌های کالبدی و فرم اجزاء این فضاها و همچنین شاخصه‌های فعالیت، تحت تأثیر عوامل فردی کاربران (هویت فردی، فرهنگ، ارزش‌ها، سن، جنسیت و ...)، مدت زمان استفاده آنها از فضای باز و مدت زمان اقامت ساکنان در مجتمع مسکونی است (شکل 15).

جدول 11- خلاصه مدل رگرسیون چندگانه بین مؤلفه فعالیت بر سطوح مختلف معنا در فضاهای باز مجتمع مسکونی اکباتان

Tab. 11-Summary of multiple the regression model between activity components on different levels of meaning in open spaces of Ekbatan residential complex

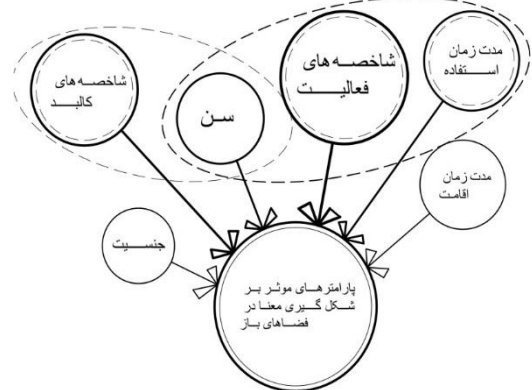
ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعدیل شده	
0/43	0/18	0/18	معنای ابتدایی و کاربردی
0/56	0/31	0/31	معنای احساسی
0/35	0/12	0/11	معنای ارزشی
0/52	0/27	0/26	معنای نمادین

شکل 14- میزان تأثیر مؤلفه فعالیت و شاخصه‌های کالبد در شکل‌گیری سطوح مختلف معنا

Fig. 14 - The impact of the activity component and body characteristics in the formation of different levels of meaning

فضاهای باز به عنوان یک مکان-رفتار از سه جزء اصلی عناصر کالبدی، فعالیت‌ها و معانی تشکیل شده است.

شکل 15- پارامترهای تأثیرگذار بر شکل گیری معنای فضاهای باز مجتمع های مسکونی

Fig. 15-parameters affecting the formation of the meaning of open spaces in residential complexes

اجتماعی و انتخابی-انفرادی مورد نظر سالمندان با توجه به نیازها و خواسته های آنان را دارد. شاخصه هایی همچون تداخل مسیر دوچرخه سواران و اسکیت سواران با مسیرهای پیاده روی سالمندان، عدم وجود فضاهای جمعی برای برگزاری مراسم فرهنگی و مذهبی و ... مناسب با آب و هوای تمام فصول، عدم وجود میزهایی مناسب با بازی های مورد علاقه سالمندان (بازی شطرنج، تخته و ...)، نبود فضاهای بدون موانع حرکتی برای ورزش های گروهی آنان، نبود فضاهای مناسب جهت فعالیت های مورد علاقه سالمندان (گلکاری، باغبانی و ...)، عدم تفکیک مناسب فضاهای سالمندان با دیگر گروه های سنی به جهت آلودگی های صوتی، نبود فضاهایی برای خلوت آنان، از مواردی است که باعث کاهش فعالیت سالمندان در فضاهای باز شده است.

با توجه به مطالعات انجام شده و نظرسنجی صورت گرفته از سالمندان، پیشنهادهایی جهت مناسب سازی فضاهای باز برای حضور آنان اقتباس شده است. که در جدول (12) تبیین شده است.

2-3- راهکارهای طراحی

نتایج بیانگر این است که شاخصه های مؤلفه کالبد تأثیر بیشتری نسبت به مؤلفه فعالیت در شکل گیری سطوح مختلف معنا در فضای باز مجتمع های مسکونی برای سالمندان را داراست و این نشان می دهد کالبد فضای باز نیاز به بازنگری و مناسب سازی جهت انجام فعالیت های

جدول 12- راهکارهای طراحی با تأکید بر ترجیحات سالمندان

Tab. 12- Design solutions with emphasis on the preferences of the elderly

راهکارهای طراحی	شاخصه هایی که موجب معناداری فضاهای باز برای سالمندان می شود
جلوگیری از انحصاری شدن فضا توسط یک گروه سنی یا جنسی خاص	رویدادپذیری و
تفکیک فضاهای سالمندان از فضاهای بازی کودکان از جهت آلودگی صوتی	اختلاط عملکردی
ایجاد بسترهایی برای باغبانی و انجام سایر فعالیت های مورد علاقه سالمندان	تنوع و پویایی
استفاده بیشتر از المان های جذاب در محل های تجمع ساکنان	
ایجاد فضاهایی منعطف برای تمام گروه های سنی جهت افزایش پویایی	
ایجاد فضاهای جمعی مناسب با نیازهای سالمندان به رویدادهای فرهنگی، اجتماعی و مذهبی	آشنایی
تکرار مناظر آشنا	
به کار بردن المان ها و عناصر فضایی نوستالژی برای سالمندان (Mansour hosseini & Fourozandeh, 1397)	مؤلفه معنا
اطلاعات حسی گسترده ایجاد کنید تا درک و لذت از محیط تسهیل یابد.	خوانایی
طراحی و چیدمان فضای باز به نحوی باشد که به سالمندان جهت تشخیص موقعیت خود و یافتن راه کمک کند.	قابل تشخیص بودن
کنترل بر عبور و مرور افراد غیر ساکن	
عدم ایجاد کاربری های جذاب افراد غیر ساکن	ایمنی و امنیت
مناسب سازی کف سازی فضاها با توجه به توانایی حرکتی سالمندان	
ایجاد موانع حرکتی برای موتورسیکلت و دوچرخه در پیاده راهها	
منظر سازی براساس معیارهای افزایش دهنده دید و نظارت عمومی (Mansour hosseini & Fourozandeh, 1397)	
استفاده از سد صوتی برای بلوک هایی که در مجاورت جاده و فرودگاه قرار دارند.	

استفاده از نیمکت‌های بیشتر در طی مسیرهای پیاده برای استراحت سالمندان در حین پیاده‌روی. نورپردازی مناسب مسیرهای پیاده و سواره. روشن نمودن نقاط کور، پنهان و جرم‌خیز (Montazer al-Hajjah et al., 2017) ایجاد امکانات مناسب برای برقراری تماس‌های اجتماعی با دیگران و نیز محیط خلوت و صمیمی ایجاد فضای مجزا برای بازی کودکان	آسایش	مؤلفه کالبد
ایجاد فضاهای نیمه باز با استفاده از آلاچیق، رواق و ... که سالمندان در عین لذت بردن از زیبایی‌های فصلی در شرایط مختلف جوی در امان باشند.	اقلیم	
قرارگیری مناسب پیشامدگی، بادشکن، فضای سبز برای جلوگیری از مشکلات برخورد باد. سطوح متفاوتی از سایه ایجاد شود تا امکان تجربه حسی متفاوتی را در طول مسیر بدهد. از گیاهان مختلف با شکل و رنگ‌های فصلی جهت جلب توجه حیوانات و امکاناتی مانند غذا دادن به پرندگان برای بالا بردن سطح فعالیت و جذابیت استفاده شود.	هم آوایی با طبیعت	
به دور بودن فضا از آلودگی‌های صوتی و افزایش صداهای خوشایند مانند صدای پرندگان ارائه تنوع و حق انتخاب در طول مسیر (Mansour hosseini & Fourozandeh, 1397)	دسترسی	

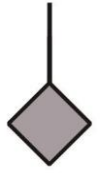
4- نتیجه‌گیری

نتایج نشان می‌دهد قابلیت فضای باز از طریق تسهیل فعالیت موجب شکل‌گیری سطوح مختلف معنا نزد سالمندان می‌شود. بر اساس تقسیم‌بندی انواع فعالیت‌ها به سه دسته فعالیت‌های اجباری، انتخابی-انفرادی و انتخابی-گروهی (اجتماعی)، فضاهایی که صرفاً برای انجام فعالیت‌های اجباری مناسب است، سطح معنای ابتدایی- کارکردی برای کاربران آنها شکل می‌گیرد. فعالیت‌های اجباری در مجتمع‌های مسکونی شامل دسترسی به خدمات آموزشی (مدارس و آموزشگاه‌های درسی)، خدمات درمانی (درمانگاه‌ها، بیمارستان‌ها و مطب‌های پزشکی)، خدمات خرید و فروش (فروشگاه‌های تأمین مایحتاج روزانه و ...) از مهمترین فعالیت‌هاست، که طراحی و قرارگیری آنها، در فضای باز از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. نتایج نشان می‌دهد دسترسی مناسب به کاربری‌های فوق از حیث نوع دسترسی، راحتی دسترسی، فاصله مناسب و همچنین کیفیت مناسب معماری اینگونه از خدمات (زیبایی و کیفیت اجرایی) از مهمترین شاخصه‌های بروز فعالیت‌های اجباری نزد سالمندان در فضای باز است.

نتایج حاکی از آن است که فضای باز با کیفیت و تعدد بالای فعالیت‌های انتخابی-انفرادی و انتخابی-گروهی (اجتماعی) تأثیر مستقیم و افزایشی در شکل‌گیری سطوح بالاتر معنا برای سالمندان را داراست. فعالیت‌ها و خدماتی نظیر فعالیت‌های اجتماعی (مناسبات مذهبی، فرهنگی و ...) فعالیت‌های ورزشی در فضای باز (ورزش‌های گروهی و بازی‌های گروهی و ...) از مهمترین

فعالیت‌های انتخابی-گروهی برای این گروه سنی است. این فعالیت‌ها با ایجاد امکان برخوردهای چهره به چهره و شکل‌گیری تماس‌های اجتماعی در فضای باز مجتمع‌های مسکونی، نقش اساسی و مهمی در شکل‌گیری سطوح معنا نزد سالمندان ایفاء می‌نمایند. وجود فضاهای محصور و خصوصی برای بلوک‌های ساختمانی به‌گونه‌ای که امکان تجمع و برگزاری جلسات رسمی و ملاقات‌های اجتماعی را به همراه داشته باشد و همچنین وجود فضاهایی مختص این گروه سنی، از مهمترین عوامل مؤثر بر بروز فعالیت‌های اجتماعی است. البته باید گفت که این فضاها امکان بروز فعالیت‌های اجباری (دسترسی به مراکز خرید، و امکانات آموزشی و ...) و انتخابی-انفرادی (ورزش‌های انفرادی، پیاده‌روی، بازی‌های فردی، کار با دستگاه‌های ورزشی و ...) را هم میسر می‌سازد که در این میان نیز ارتباطات و تماس‌های اجتماعی بین سالمندان نیز شکل می‌گیرد.

قابلیت کالبد فضای باز با تسهیل فعالیت‌های اجباری باعث شکل‌گیری معنای ابتدایی و کارکردی می‌شود. در این سطح از معنا رابطه انسان با محیط عامل مؤثر بر شکل‌گیری معناست. در سطح معنای احساسی رابطه انسان با انسان عامل مهمتری از کالبد فضا است. توجه به شاخصه‌های فرهنگی و تاریخی کالبد فضا باعث شکل‌گیری سطح معنای ارزشی می‌شود. قابلیت‌های نمادین کالبد فضای باز با تحریک حواس انسانی و تداعی خاطره‌های ذهنی کاربران شکل‌گیری سطح معنای نمادین را موجب می‌شود. نتایج نشان می‌دهد، فضای باز برای سالمندان بیشتر دارای معانی کارکردی و احساسی

participation-oriented lifestyle for the elderly. Bi-Quarterly Scientific-Research Journal of Art University, No. 19, 75-91. [In Persian]

Al Saheb Fosul, F. Salehinia, M. Madani, R. (2019). Prioritizing the factors of elderly satisfaction from the open space of the residential complex. Scientific quarterly of architecture and urban planning, year 30, number 89, 56-45. [In Persian]

Alalhasabi, M., Rafiei, F. (2011). Assessing the needs of the elderly in urban spaces, case study: Khaled Berin Park, Shiraz. Utopia architecture and urban planning. No. 9, 257-247. [In Persian]

Andersson, JE. (2011). Architecture for the silver generation: Exploring the meaning of appropriate space for ageing in a Swedish municipality. Health & Place, 17(2).

Azemati, H.R. Bagheri, M. Hosseini, S.B. Norouzian maleki, S. (2011). An Assessment of pedestrian network in Accesible Neighborhoods: Traditional Neighborhoods in Iran. International Journal of Architectural Engineering & Urban Planning. [In Persian]

Bagheri Azad, N. Pourjafar, M. R. Taqvai, A. A. (2014). Presenting effective environmental ideas on the formation of public spaces encouraging successful aging with emphasis on the preferences of the elderly. International Science and Engineering Conference. [In Persian]

Behrouzfar, F. (1379). Knowing the characteristics of the suitable environment for the elderly. Sefa scientific research quarterly. No. 31, 89-82. [In Persian]

Beck, H. (2009). Linking the quality of public spaces to quality of life. Journal of Place Management and Development.

Canter, D. Walker, E. (1980). Environmental role and conceptions of housing. Journal of Architectural Research.

Canter, D. (1983). The purposive evaluation of places: a facet approach. Environment and Behavior.

Carmona, M. Tiesdell, S. Heath, T. Oc T. (2009). Public spaces, urban spaces The Dimensions of urban design Fariba Gharaee and others. Transl. Tehran: Art university.

است. با توجه به بررسی‌های انجام شده، مؤلفه کالبد و فعالیت در این فضاها، در معناداری آنها، جهت حضور گروه‌های سنی سالمندان مؤثر و شاخصه‌های کالبدی این فضاها بیشترین تأثیر را در شکل‌گیری سطوح مختلف معنا برای آنان داراست. از میان شاخصه‌های تحلیلی، مشخصه‌ی آسایش محیطی، ایمنی-امنیت محیطی و خوانایی، بیشترین تأثیر را در شکل‌گیری این معناداری جهت حضور گروه سنی سالمندان در فضای باز داراست. شاخصه آسایش، ضرورت توجه به کیفیت‌های محیطی در ابعاد مصالح و نوع ساخت و پرهیز از استرس محیطی (نظیر آلودگی صوتی و تداخل سواره و مسیرهای اسکیت سواری و دو چرخه‌سواری با مسیرهای دسترسی پیاده) از تأثیرگذارترین مشخصه‌های کالبدی است. در بعد ایمنی- امنیت محیطی، ضرورت محدودیت کنترلی گروه‌های استفاده کننده در فضا و توجه به شباهت اجتماعی ساکنین در شهرک و نظارت فعال غیر مستقیم از طریق طراحی پنجره‌های مشرف به فضای باز و طراحی نور مناسب در شب و حذف کاربری‌های جاذب افراد غیر ساکن، از مهمترین پارامترهای است. بعد اقلیم کمترین تأثیرگذاری را در حضورپذیری سالمندان در فضای باز مجتمع‌های مسکونی دارد. در رابطه با مؤلفه معنا، شاخصه خوانایی، ضرورت شناخت ذهنی ساده و قابل تصور از مسیرهای دسترسی به محدودی مورد استفاده مهمترین عامل و شاخصه آشنایی (تکرار مناظر و استفاده از عناصر آشنا) کمترین نقش را داراست. در بین ابعاد فعالیت بعد، رویدادپذیری و اختلاط عملکردی (وجود فضاهای منعطف جهت انجام مناسبات مختلف فرهنگی و مذهبی) به منظور تعامل بیشتر سالمندان با دیگر گروه‌های سنی، بیشترین نقش را در حضورپذیری و معناداری فضای باز ایفا می‌کند.

مراجع

Abbasi, A. Alalouch, Ch. Bramley, G. (2016). Open space quality in deprived urban areas: user perspective and use pattern. Procedia-Social and Behavioral Sciences 216.

Ahi Andi, M. Razaghi, M. (2016). culture of respect and successful aging; Building a

and urbanism. Volume 17. Number 2, 51-43. [In Persian]

Low, S.M. (1992). Altman, I. Place attachment: a conceptual inquiry Plenum press. New York.

Mansour Hosseini, N. Jovan Forouzandeh, A. (2017). The role of the physical-semantic components of the public places of residential complexes in the attendance of the elderly (case study: Ekbatan town). No. 33, 74-61. [In Persian]

Motalebi Esfidvajani, G. A (1998). Theory of Meaning in Architecture and Urban Design: An Ecological Approach. Unpublished PhD dissertation. Faculty of the Built Environment. The University of New South Wales. Sydney.

Montgomery, J. (1998). Making a city Urbanity. Vitality and Urban design, 1, 93-115.

Montazer al-Hajjah, M. Sharifnejad, M. Rajabi, M. (2017). Measuring the physical factors affecting the sense of security in urban spaces from the perspective of the elderly (case study: Khan Square, Yazd). Journal of Architecture and Urban Planning of Iran, Volume 9. Number 15, 91-105. [In Persian]

Pourjafar, M. R. Taqvai, A. A. Bamanian, M. R. Sadeghi, AR. Ahmadi, F. (1389). Presentation of effective environmental ideas on the formation of public spaces that encourage successful aging, emphasizing the preferences of the elderly in Shiraz. Aging magazine. 5(15), 22-34. [In Persian]

Proshansky, H.M. Fabian, A.K. Kaminoff, R. (1983). Placeidentity: Physical World Socialization of the Self. Journal of Environmental Psychology. 3, 57-83.

Punter J. (1983). Participation in the Design of Urban Space. Landscape Design.

Rappaport, A. (1384). The meaning of the built environment-approach in non-verbal communication. Translation: Farah Habib. Urban planning and processing publications. Tehran. [In Persian]

Rafizadeh, N. (1382). Architectural design suitable for the elderly. Sefa scientific research quarterly. No. 37, 111-117.

Ralph, E. (1976). Place and place lessness. London, pion Limited. [In Persian]

Cooper, C & Francis, C. (1990). people places: design guideline for urban open space. Van Nostrand Reinhold. USA.

Elizabeth Burton and Lynne Mitchell. (2006). Inclusive Urban Design, Streets for Life. Architectural Press, First edition, UK.

Francis, J. Giles-Corti, B. Wood, L. Knuiman, M. (2012). Creating sense of community: The role of public space. Journal of Environmental psychology. 32.

Francis, M. (2003). Urban open space: designing for user needs. London: Island Press.

Goli. (1387). Life in the space between buildings. (Translated by Shima Shasti). Tehran: Jihad University Press, 1387. [In Persian]

Gustafson, p. (2001). Meaning of place: every day experience and theoretical. Journal of Environmental psychology.

Gieryn, TT.F. (2000). A Space for Place in Sociology. Annual Review Sociology.

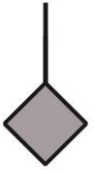
Heydari, Ayazdanfar, Seyyed A. Behdadfar, N. (2012). Presenting a model to explain the parameters influencing the meaning of place in educational environments, a case example: comparing the meaning of place in architecture and non-architecture schools. Scientific-research journal of the Scientific Association of Architecture and Urban Planning of Iran. Number 5. Spring and summer. 62-49. [In Persian]

Hashemnejad, H. Asadi Boalvardi, S. (2009). Utilizing daily living space to improve the quality of life of the elderly, Armanshahr, Vol. 2, No. 2, pp. 90-75. [In Persian]

Isalo, Sh. Jumapour, M. Khaksari Rafsanjani, A. (2014). The needs and problems of the elderly in the known urban space: (the streets of the central part of Qom city). Research paper on social work. second year. No. 6, 1-39. [In Persian]

Javan Forouzandeh, A. Motalebi, G. (2013). The Role of Open Spaces in Neighborhood Attachment Case Study: Ekbatan Town in Tehran Metropolis. International Journal of Architecture and Urban Development. 1(3). [In Persian]

Kalali, P. Madiri, A. (2011). Explanation of the meaning component in the process of forming a sense of place. Journal of fine arts-architecture

characteristics affecting the collective life of the elderly. The first regional conference on architecture and sustainable architecture of Izeh urban development (Kasht 1), Izeh, Iran. [In Persian]

Tajik, M. R. (1384). Modern man and the mystery of identity. National Studies Quarterly. No. 21. 7-28. [In Persian]

Turel, H. Yigit, E. Altug, I. (2007). Evaluation of elderly people's requirements in public open spaces: A case study in Bornova District (Izmir, Turkey). Building and Environment. 42, 2042-2035.

www.shakrak-ekbatan.ir.

www.memarima.ir.

Yazdani, S. Timuri, S. (2012). The effect of open spaces in residential complexes on increasing the social interactions of residents (case study: three residential complexes in Isfahan). City identity. No. 15, 93-83. [In Persian]

Young, E.H.K. Conejos, SH. Chan, E.H.W. (2016). Social needs of the elderly and active aging in public open spaces in urban renewal. Cities. 52.

Zabetiyan, A. Taqvai, A. A. (1388). Elderly-friendly urban spaces using a collaborative approach. Housing and Village Environment Quarterly. 28(128), 71-60. [In Persian]

Zarghami, A. Sharghi, A. Olfat, M. (2014). Environmental characteristics affecting the quality of life of nursing home residents, a case study: nursing homes in Shemiranat district in Tehran province. biannual journal of Iranian architecture. No. 7, 111-126. [In Persian]

Zandieh, M. (2011). Adaptation of the urban landscape for the elderly, a case study: Qeitarieh neighborhood of Tehran. Iranian Journal of Aging, 7(25), 7-18. [In Persian]

Rezazadeh, R. (1385). A psychological and sociological approach to place identity in new cities, the identity of new cities, the construction company of new cities. [In Persian]

Rezazadeh, N. (2016). A study of the indicators and standards of environmental adaptation in urban open spaces for the elderly, Two Specialized Quarterly Journals of Social Research, Vol. 2, No. 2, pp. 113-195. [In Persian]

Ridzwan Othman, A & Fadzil, F. (2014). Influence of Outdoor Space to the Elderly Wellbeing in a Typical Care Centre. Procedia-Social and Behavioral Sciences.

Sadeghi Fereshte, Roya. Professor Moghadam, Golrokh. And Dezhdar, Omid. (2011). Investigating the relationship between physical design in residential complexes and sense of attachment to place among residents (Case study: Imam Khomeini and Imam Reza residential complexes in Hamadan. Urban Management Journal, 30, 253-264. [In Persian]

Samadpur Shahrak, Elnaz. Sattari Sarbangali, Hassan. Mousavi, Mir Saeed. (2018). Factors affecting the vitality of open spaces in residential complexes from the perspective of the elderly: a qualitative research, Journal of Disability Studies. [In Persian]

Seamon, D. (2008). Place, Place Identity, and Phenomenology: A Triadic interpretation Based on J.G.Bennetts Systematics.

Shahcheraghi, A. Bandarabad, A. (2015). Surrounded by the application of environmental psychology in architecture and urban planning. Second edition, Publications of Tehran University Jihad Organization: Tehran. [In Persian]

Stedman, R.C. (2003). Sense of place and forest science: toward a program of quantitative research. Forest Science 49.

Sultanzadeh, H. Mansour Hosseini, N. (2012). Urban public spaces and environmental